

Wstęp

Pojęcie tradycji jest we współczesnej nauce bardzo różnie definiowane, a w potocznym użyciu chyba często nadużywane. Mogłoby stać się ono tematem osobnych rozważań (Gomóła 2009: 11–17, Jarmuszkiewicz, Tabaszewska [red.] 2012), dlatego poprzestańmy tu jedynie na przywołaniu kilku przykładów jego rozumienia przez badaczy. Michał Głowiński nazywa tradycją „współcześnie wartościowe elementy przeszłości” (Głowiński 1967: 346). Z kolei Jerzy Szacki zwraca uwagę, że:

słowo „tradycja” ma wszakże wiele różnych znaczeń – zależnie od tego, jakie aspekty „uzależnienia” dnia dzisiejszego od przeszłości ma się na myśli. Ogólnie da się o nim powiedzieć jedynie to, że odnosi się do fenomenu *trwania* kultury lub pewnych jej elementów (mówi się nie tylko o tradycji jako takiej, lecz również o tradycjach literackich, politycznych, religijnych, artystycznych i innych), do faktu „dziedziczenia” kultury przez kolejne pokolenia [Szacki 1991: 207].

Janusz Goćkowski tradycją określa „ciągłość wielopokoleniową posługiwania się przez uczestników grup społecznych/kręgów kulturowych wzorami myślenia i działania” (Goćkowski 1998: 13). Natomiast zdaniem Andrzeja Tarczyńskiego tradycja jest „konstruowaniem obrazu przeszłości grupy z punktu widzenia terażniejszych potrzeb, pragnień i aspiracji” (Tarczyński 2009: 42). Dodajmy jeszcze, że zarówno w wypowiedziach badaczy, jak i w świadomości powszechnej „tradycja” często pojawia się w towarzystwie pokrewnych – choć nie tożsamy – pojęć takich, jak: „dziedzictwo” czy „relikt”.

Tradycje szlacheckie nie poddają się ani łatwym, ani jednoznacznym kategoryzacjiom – prawdopodobnie z kilku powodów. Po pierwsze, występują one zarówno na obszarze kultury niematerialnej (m.in. w obyczajowości, literaturze pięknej, publicystyce), jak i materialnej (np. w architekturze). Po wtóre, podlegają różnorodnym mechanizmom: od mityzacji, przez racjonalizację, aż do kontestacji. Po trzecie, tradycje te są przywoływane w roz-

maitych kontekstach: przy okazji debat o polskiej tożsamości narodowej, religijności, gościnności, polityce, stanowisku Polaków wobec prawa itd. (por. m.in. Thompson 2006: 11; Wasilewski 2012: 16–17; Pacholski 2014; Koehler 2014).

Problematyka tradycji szlacheckich w kulturze polskiej po 1945 roku wciąż pozostaje wyzwaniem badawczym, które niezbyt często jest podejmowane w naukowych rozprawach (Stefanowska [red.] 1976; Tazbir 1978 i wydania kolejne; Siekierski 2003; Czapliński [red.] 2011). A ponadto dotychczasowe publikacje w tym zakresie prezentują zwykle jedną perspektywę oglądu problemu.

Zamierzeniem niniejszej książki była próba interdyscyplinarnego ujęcia różnorodnych zjawisk świadczących o żywotności tradycji szlacheckich: za pomocą metod historycznych, etnologicznych, kulturoznawczych, filmoznawczych i literaturoznawczych. Efektem takiego podejścia jest tom składający się z artykułów dziesięciorga autorów prezentujących różne postawy metodologiczne.

Nasza publikacja z oczywistych względów nie rości sobie prawa do wyczerpującego opracowania tytułowej problematyki. Jest to raczej forma zachęty do refleksji i zaproszenia do dyskusji o formach obecności i znaczeniu kultury szlacheckiej w kulturze polskiej po II wojnie światowej: w kraju i poza jego granicami. Autorzy zamieszczonych tu artykułów mają również nadzieję, że ich rozważania wpisują się w podejmowaną we współczesnej nauce refleksję nad pamięcią kulturową czy zbiorową.

Jako redaktor książki składam serdeczne podziękowania Pracownikom Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na czele z Panem Marszałkiem Piotrem Calbeckim, bez wsparcia których nasz projekt nie mógłby zostać zrealizowany. Za okazaną pomoc pięknie dziękuję także Recenzentom publikacji: Dr hab. Annie Nadolskiej-Styczyńskiej i Prof. Januszowi Małkowi, oraz Członkom toruńskiego oddziału PTL: Dr hab. Violetcie Wróblewskiej i Dr. Adrianowi Mianeckiemu.

Marcin Lutomiński

Toruń, wiosna 2014 r.

LITERATURA:

CZAPLIŃSKI PRZEMYSŁAW (RED.)

2011: *Nowoczesność i sarmatyzm*, Poznań.

GŁOWIŃSKI MICHAŁ

1967: *Tradycja literacka. (Próba zarysowania problematyki)*, [w:] *Problemy teorii literatury*, wyboru prac dokonał H. Markiewicz, Wrocław.

GOĆKOWSKI JANUSZ

1998: *Struktura i funkcje tradycji*, [w:] *Rozważania o tradycji i etosie*, red. J. Baradziej, J. Goćkowski, Kraków.

GOMÓLA ANNA

2009: „Tradycja”, „dziedzictwo”, „dorobek” – rekoncesans terminologiczny, [w:] *Tradycja dla współczesności. Ciągłość i zmiana*, t. I: *Tradycja: wartości i przemiany*, red. J. Adamowski, J. Styk, Lublin.

JARMUSZKIEWICZ ANNA, TABASZEWSKA JUSTYNA (RED.)

2012: *Tradycja współcześnie – repetycja czy innowacja?*, Kraków.

KOEHLER KRZYSZTOF

<http://www.palus-sarmatica.pl/> (dostęp: 15.05.2014).

PACHOLSKI ARKADIUSZ

2014: *Samochodzoja polonika*, „Gazeta Wyborcza. Magazyn Świąteczny” 8-9.03.2014.

SEKIERSKI STANISŁAW

2003: *Kultura szlachty polskiej w latach 1864–2001*, Pułtusk.

STEFANOWSKA ZOFIA (RED.)

1976: *Tradycje szlacheckie w kulturze polskiej*, Warszawa.

SZACKI JERZY

1991: Tradycja, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Pojęcia i problemy wiedzy o kulturze*, red. A. Kłoskowska, Wrocław.

TARCZYŃSKI ANDRZEJ

2008: *Tradycja. Społeczne doświadczenie przeszłości*, Toruń.

TAZBIR JANUSZ

1978 i wydania kolejne: *Kultura szlachecka w Polsce: rozkwit, upadek, relikty*, Warszawa.

THOMPSON EWA

2006: *Sarmatyzm i postkolonializm*, „Europa” 18.11.2006, nr 137.

WASILEWSKI JACEK

2012: *Nie wstydz się swojego chłopca. Ile w Polakach szlachcica, a ile wieśniaka? Z prof. Jackiem Wasilewskim rozmawia Dorota Wódecka*, „Gazeta Wyborcza. Magazyn Świąteczny” 30.06-01.07.2012.

**Tradycje szlacheckie
we współczesnej kulturze polskiej**
Przybliżenia i perspektywy badawcze

pod redakcją
Marcina Lutomińskiego

POLSKIE TOWARZYSTWO LUDOZNAWCZE
ODDZIAŁ W TORUNIU
TORUŃ 2014

RECENZENCI

Prof. dr hab. Janusz Mattek
Dr hab. Anna Nadolska-Styczyńska

ADIUSTACJA: *Marcin Lutomierski*
KOREKTA: *Violetta Wróblewska*
PROJEKT OKŁADKI: *Tomasz Jaroszewski*
OPRACOWANIE GRAFICZNE TEKSTU: *Adrian Miancki*

Na okładce wykorzystano fotografię *Sarmackie Dziedzictwo – pokazy historyczne*
(www.sarmaci.bydgoszcz.pl)

Na grzbiecie okładki: XVIII-wieczna rycina smoka toruńskiego

Publikacja współfinansowana ze środków
WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

© Copyright by Polskie Towarzystwo Ludoznawcze
Oddział w Toruniu, Toruń 2014

ISBN 978-83-64465-06-2

POLSKIE TOWARZYSTWO LUDOZNAWCZE ODDZIAŁ W TORUNIU
Waly gen. Sikorskiego 19, 87-100 Toruń
e-mail: ptltorun@wp.pl, <http://ptl.info.pl/torun/>

Druk:

WYDAWNICTWO NAUKOWE
UNIwersytetu Mikołaja Kopernika
Redakcja: ul. Gagarina 5, 87-100 Toruń
tel. +48 (0) 56 611 42 95, fax + 48 (0) 56 611 47 05
e-mail: wydawnictwo@umk.pl, www.wydawnictwoumk.pl

Spis treści

<i>Wstęp</i>	5
--------------------	---

REFLEKSJE HISTORYCZNE

Andrzej Bogucki <i>Trwanie tradycji szlachecko-ziemiańskiej na Pomorzu i Kujawach po 1945 roku</i> ..	11
Tomasz Piekarski <i>Powojenne losy dworców ziemiańskich na Mazowszu</i>	27

Z BADAŃ TERENOWYCH

Irena Kotowicz-Borowy <i>Polskie rody drobnoszlacheckie po 1945 roku. Tradycja i współczesność</i>	41
Magdalena Kwiecińska <i>Tradycje szlacheckie a tożsamość narodowa</i>	59
Katarzyna Orszulak-Dudkowska <i>Polska tradycja imienninowa a tradycja szlachecka</i>	73
Robert Piotrowski <i>Naśladonictwo wybranych elementów architektury szlacheckiej Mazowsza na przełomie XIX i XX oraz na początku XXI wieku</i>	95

ANALIZY TEKSTÓW KULTURY

Paweł Bohuszewicz <i>Hermenetyki sarmatyzmu</i>	105
--	-----

Krzysztof Obremski <i>Ks. Piotr Skarga, jubileuszowy rok 2012</i> <i>i (post)sarmacka dominacja Kościoła katolickiego</i>	131
Radosław Osiniski <i>„Zastaw się a postaw się” w Polsce początku XXI wieku.</i> <i>Współczesne oblicza tradycji szlacheckiej</i> <i>w filmach „Wesele” Wojciecha Smarzowskiego i „Futro” Tomasz Drożdowicza . .</i>	147
Marcin Lutomiński <i>Tradycje szlachecko-ziemiańskie</i> <i>w kulturze literackiej powojennego „polskiego Londynu”. Rekoniesans</i>	161
<i>Spis ilustracji</i>	179
<i>Noty o autorach</i>	181